

PRZESŁUCHANIE MAŁOLETNIEGO W ŚWIETLE NOWELIZACJI KODEKSU POSTĘPOWANIA KARNEGO

ARKADIUSZ ŁAKOMY

Problematyka przesłuchania dziecka w polskim postępowaniu karnym jest przedmiotem wielu monografii i orzeczeń¹. Pozostaje ona również w polu zainteresowań organizacji społecznych². Można dojść do przekonania, że praktyka prowadzenia tego typu przesłuchań nie powinna budzić wątpliwości. Ustawodawca przewidział szczególnie sposób przesłuchania małoletnich w art. 185a k.p.k. i art. 185b k.p.k. Przepis art. 185a k.p.k. w pierwotnym brzmieniu dotyczył małoletnich pokrzywdzonych czynami ujętymi rodzajowo w rozdziałach dotyczących przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności oraz przestępstw przeciwko rodzinie i opiece. Pokrzywdzony małoletni w toku postępowania karnego winien być przesłuchiwany jeden raz. Zgodnie z treścią wymienionych przepisów czynność taka przeprowadzana była przed sądem z udziałem biegłego psychologa, a jej przebieg mógł być utrwalony za pomocą nośnika obrazu i dźwięku. Protokół przesłuchania podlegał odczytaniu na rozprawie. Ponowne przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego było dopuszczalne tylko wtedy, gdy wyszły na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymagało ponownego przesłuchania lub zażądał tego oskarżony, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego. Rozwiązanie przyjęte w pierwszym normatywnym ujęciu art. 185b k.p.k. stwarzało natomiast możliwość przesłuchania w warunkach art. 185a k.p.k. (a więc przed sądem i w obecności psychologa) świadka,

¹ Zob. np. V. Kwiatkowska-Darul, *Przesłuchanie małoletniego świadka w polskim procesie karnym*, wyd. I, Toruń 2007; M. Zielonka-Jenek, *Przesłuchanie małoletnich świadków*, Wydawnictwo Naukowe PWN 2012; A.Z. Krawiec, *Małoletni pokrzywdzony w polskim procesie karnym*, wyd. I, Toruń 2012; K. Chmielewska, *Ochrona przesłuchiwanego dziecka*, Warszawa 2012, s. 22 i in.; M. Brzezińska, *Małoletni jako osobowe źródło dowodowe*, [w:] A. Lach (red.), *Postępowanie dowodowe w świetle nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, Toruń 2014, s. 93 i n.

² Standardy dotyczące przesłuchania małoletnich świadków w trybie art. 185a i 185b k.p.k. opracowane przez Fundację Dzieci Niczyje w konsultacji z Radą Ekspertów ds. Ochrony Dzieci – Ofiar Przestępstw oraz Koalicją na rzecz Przyjaznego Przesłuchania Dzieci, <http://www.dzieckoswiadek.pl>.

który nie ukończył 15 lat, a mógł przyczynić się do wyjaśnienia spraw o przestępstwa popełnione z użyciem przemocy i groźby bezprawnej oraz o przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności. Katalog przesłanek warunkujących przesłuchanie świadka poniżej 15 roku życia był więc ujęty w sposób węższy, od tych wskazanych w art. 185a k.p.k.

Wykładnia językowa omawianych przepisów prowadziła więc do wniosku, że nie można było w trybie art. 185a k.p.k. przesłuchiwać świadków, którzy ukończyli 15 rok życia. Rodzi się zatem pytanie, czy ta granica wieku została zdefiniowana właściwie, zwłaszcza w kontekście ochrony małoletnich przed wtórną wiktyimizacją np. świadka zgwałcenia swojej matki, który ukończył 15 lat. Ponadto należy zadać sobie pytanie, dlaczego w trybie art. 185b k.p.k. nie mogli być słuchani małoletni świadkowie, którzy ukończyli 15 lat, ale nie mieli skończonych lat 18, np. świadkowie handlu narkotykami. Problem ten był istotny np. w kontekście udzielania narkotyków osobom małoletnim w szkołach. Przecież powtórne słuchanie małoletniego w „normalnym trybie” powoduje, że w sytuacji gdy sprawa trafia do sądu, to małoletni „narażony” jest na bezpardonowy atak obrony, nie mówiąc o tym, że dochodzi do bezpośredniej konfrontacji z ewentualnym dilerem. Wreszcie, kolejne spostrzeżenie dotyczy wadliwie ujętych przesłanek, których spełnienie dopuszczało możliwość powtórnego przesłuchiwania małoletniego. Uchwalona i obowiązująca nowelizacja kodeksu postępowania karnego modyfikuje brzmienie art. 185a k.p.k. i art. 185b k.p.k.³, ale czy zmiana ta rozwiązuje problemy ze stosowaniem omawianej instytucji w praktyce?

W pierwszej kolejności zauważyć należy, że ustawodawca rozszerzył katalog przestępstw, w których dopuszczalne jest przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego w trybie art. 185a k.p.k. o czyny przeciwko wolności z rozdziału XXIII Kodeksu karnego. Jednakże przesłuchanie takiego pokrzywdzonego jest dopuszczalne, jeśli jego zeznania mogą mieć istotne znaczenie dla sprawy. Wprowadzono rozwiązanie, w myśl którego, jeśli małoletni pokrzywdzony słuchany jest w sprawie, która toczy się *in personam*, to podejrzany musi mieć obrońcę z urzędu (jeśli nie posiada z wyboru). Nowela przewiduje obowiązek sporządzania zapisu obrazu i dźwięku z czynności przesłuchania. Wprowadza również możliwość przesłuchania w trybie art. 185a k.p.k. i o czyny w nim wymienione pokrzywdzonego, który ukończył 15 lat, a zachodzi obawa, że przesłuchanie w innych warunkach mogłoby wywrzeć negatywny wpływ na jego stan psychiczny.

Uchwalona nowelizacja art. 185b k.p.k. rozszerza katalog czynów, których małoletni świadkowie mogą być słuchani w warunkach art. 185a k.p.k. o przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece z rozdziału XXVI Kodeksu karnego. Nadto wprowadza możliwość przesłuchania świadka, który ukończył 15 lat o czyny wymienione w art. 185b k.p.k. bez udziału oskarżonego, jeżeli należy się obawiać, że jego bezpośrednia obecność mogłaby oddziaływać krępująco na zeznania świadka lub wywierać negatywny wpływ na jego stan psychiczny.

Wprowadzone zmiany należy ocenić pozytywnie. Niewątpliwie zbliżają one przepisy polskiego postępowania karnego w zakresie ochrony małoletnich pokrzywdzo-

³ Ustawa z dnia 27 września 2013 roku o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2013, poz. 1247.

nych i świadków do zaleceń praktyków, psychologów oraz prawa europejskiego⁴. Na akceptację zasługuje poszerzenie katalogu przesłanek dopuszczalności przesłuchania pokrzywdzonego małoletniego w trybie art. 185a k.p.k. o przestępstwa z rozdziału XXIII Kodeksu karnego. Szczególnie istotne jest to w kontekście pokrzywdzenia małoletniego przestępstwami z art. 189a k.k., 190a k.k. i art. 191a k.k. Potwierdzają to przypadki z życia codziennego, zwłaszcza sytuacje związane z wykorzystaniem wizerunków małoletnich na portalach społecznościowych bądź nękania przy użyciu telefonów komórkowych. Nowelizacja rozszerza dotychczasowe pojęcie małoletniego, zbliżając je do cywilistycznego ujęcia. Spostrzeżenie takie wynika z brzmienia art. 185a § 4 k.p.k. wprowadzającego możliwość przesłuchania w trybie tego przepisu pokrzywdzonego, który w chwili przesłuchania ukończył wprawdzie 15 lat, ale zachodzi uzasadniona obawa, że przesłuchanie w innych warunkach mogłoby wywrzeć negatywny wpływ na jego stan psychiczny. Zmiana ta winna spotkać się z przychylnością praktyków i znaleźć szerokie zastosowanie szczególnie w sprawach dotyczących przestępstw seksualnych na szkodę osób, które ukończyły 15 lat. Niewątpliwie możliwość jednokrotnego słuchania w procesie np. 16-letniej dziewczyny pokrzywdzonej gwałtem zapobiegnie jej powtórnej wiktyimizacji. Przesłankę zawartą w brzmieniu art. 185a § 4 k.p.k. należy przede wszystkim interpretować na gruncie rozwoju psychofizycznego małoletniego, jak również okoliczności i charakteru czynu, którym został pokrzywdzony. Trafne w tym kontekście są zatem rozważania V. Kwiatkowskiej-Darul, w myśl których dla prawidłowego przesłuchania małoletniego konieczna jest znajomość faz rozwoju dziecka, jego osobowości, inteligencji, zainteresowań, czy nawet płci⁵. Wykładnia językowa skłania do uznania, że ocena przesłanek stosowania normy z art. 185a § 4 k.p.k. będzie należała do organu prowadzącego sprawę. Może to rodzić obawę, że przesłuchiwanie małoletnich pokrzywdzonych w tym trybie będzie rzadkością.

Nowela art. 185b k.p.k. poza właściwym poszerzeniem katalogu przestępstw, których małoletni świadkowie mogą być przesłuchiwani w trybie tego przepisu wprowadza interesujące rozwiązanie przewidziane w §2. Umożliwia ono przesłuchanie małoletniego, który ukończył 15 lat „na odległość”, jeżeli należy się obawiać, że bezpośrednia obecność oskarżonego przy przesłuchaniu mogłaby oddziaływać krępująco na zeznania świadka lub wywierać negatywny wpływ na jego stan psychiczny. Projektowane rozwiązanie czyni zadość obowiązującej w procesie karnym zasadzie bezpośredniości, godząc ją z ochroną małoletniego przed bezpośrednim kontaktem z oskarżonym (podejrzany), a przede wszystkim sprawia, że małoletni nie jest narażony na stres wynikający z konieczności przyścia do sądu i bezpośredniego uczestnictwa w procesie.

Omawiane zmiany art. 185a k.p.k. i 185b k.p.k. nie rozwiązują jednak dość istotnych problemów pojawiających się ze stosowaniem tych przepisów w praktyce. Podkreślić należy raz jeszcze, że szczególne tryby przesłuchania małoletnich mają służyć temu, by maksymalnie ochronić ich przed negatywnym oddziaływaniem dalszych skutków

⁴ Zob. np.: Zalecenia Komitetu Ministrów z dnia 28 czerwca 1985 r. Nr R (85) 11 w sprawie pozycji ofiary w procesie karnym, www.coe.int.; Decyzja ramowa Rady z dnia 15 marca 2001 r. w sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym (2001/220/WSiSW, Dz. Urz. L 82/1 z 22 marca 2001 r.); M. Błaszyk, *Problematyka przesłuchania małoletniego w procesie karnym – w świetle nowelizacji art. 18a i 185b kodeksu postępowania karnego*, WPP 2013, nr 4, s. 13 i n.

⁵ V. Kwiatkowska-Darul, *Przesłuchanie małoletniego...*, s. 87 i in.

pokrzywdzenia przestępstwem. Założeniem idealnym jest, aby małoletni w procesie był przesłuchiwany tylko jeden raz. Obecny kształt art. 185a k.p.k. sprawia, że w praktyce taki stan rzeczy występuje bardzo rzadko. Przesłanką, która niweczy takie idealistyczne podejście jest konieczność powtórznego przesłuchania małoletniego w sytuacji, gdy żąda tego oskarżony, który nie miał obrońcy podczas przesłuchania (przesłuchanie odbywało się na etapie postępowanie przygotowawczego prowadzonego *in rem*). Problem ze stosowaniem tego przepisu jest jaskrawo widoczny w sprawach prowadzonych o przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności. Znakomita większość tych spraw zasada się na zawiadomieniu opartym o relacje małoletniego przedstawione osobie najbliższej, pedagogowi szkolnemu bądź przyjacielowi. W sytuacji wpłynięcia zawiadomienia, rodzi się konieczność natychmiastowego podjęcia działań ze strony organów ścigania. Jest to szczególnie istotne, gdy potencjalny sprawca zamieszkuje wspólnie z ofiarą. Przepis art. 244 § 1 k.p.k. zezwala na zatrzymanie osoby podejrzanej, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo. Natomiast przedstawienie zarzutów może w myśl art. 313 § 1 k.p.k. nastąpić dopiero wtedy, jeżeli zgromadzony materiał dowodowy dostatecznie uzasadnia, że czyn popełniła określona osoba. Stąd pojawia się pytanie, w jaki sposób gromadzić materiał dowodowy, jeżeli relacja małoletniego i ocena jej wiarygodności jest w postępowaniu kluczowa i często jedyna? Czy wystarczający dla przedstawienia zarzutów może być materiał dowodowy opierający się na relacjach świadków ze słyszenia? Odpowiedź na te pytania w praktyce wydaje się być jednoznaczna. W większości spraw przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego jest jedną z pierwszych czynności w sprawie i warunkuje podjęcie dalszych czynności przez organ procesowy. Trywialnym jest stwierdzenie, że w takim stanie rzeczy nie można uczynić zadość wszystkim przesłankom, które przewidziane są dla pełnego zastosowania trybu przesłuchania z art. 185a k.p.k. Dlatego też warto zastanowić się nad tym, czy jest możliwe wyjście z tej sytuacji i ograniczenie konieczności powtórznego przesłuchania małoletniego tylko do zdarzeń, jeśli w sprawie wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania?

Poszukując rozwiązania tego problemu, odnieść należy się do pojęcia i interpretacji konstytucyjnej zasady prawa do obrony. Wywodzi się ją przede wszystkim z rozumienia art. 42 ust 2 Konstytucji RP, który stanowi, że „każdy, przeciwko komu prowadzonej jest postępowanie karne, ma prawo do obrony we wszystkich stadiach postępowania. Może on w szczególności wybrać obrońcę lub na zasadach określonych w ustawie korzystać z obrońcy z urzędu”. Również art. 6 ust. 3 Konwencji praw człowieka i podstawowych wolności⁶ i art. 14 ust. 3 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych⁷ stanowią m.in., że każdy oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą ma co najmniej prawo do bronięcia się osobiście lub przez ustanowionego przez siebie obrońcę. Ranga aktów normatywnych, w których umiejscowione zostało prawo oskarżonego do korzystania z pomocy obrońcy sprawia, że uprawnienie to staje się zasadą prawa, a więc normą prawną szczególnie doniosłą⁸. Sąd Najwyższy w wyroku

⁶ Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284.

⁷ Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167.

⁸ Zob. szerzej: G. Maroń, *Zasady prawa. Pojmowanie i typologie a role w wykładni prawa i orzecznictwie konstytucyjnym*, wyd. I, Poznań 2011, s. 16 i n.; M. Kordela, *Zasady prawa. Studium teoretycznoprawne*, Poznań 2012, s. 101 i n.

z dnia 4 lutego 2003 roku stwierdził, „że przepis art. 6 k.p.k. statuuje jedną z podstawowych gwarancji procesowych oskarżonego, jaką jest prawo do obrony w sensie materialnym, rozumiane jako prawo przeciwstawienia się tezie oskarżenia, jak i prawo do obrony w sensie formalnym, rozumiane jako prawo do korzystania z pomocy obrońcy”⁹. Obronę należy rozumieć zatem jako całościowy czynności procesowych, które zmierzają do wykazania niewinności oskarżonego¹⁰. P. Wiliński wskazuje, iż prawo to nie doznaje wprost żadnych wyjątków bowiem przepis art. 42 ust. 2 Konstytucji nie zawiera klauzul ograniczających, jak również nie wprowadza takiej zapowiedzi w odniesieniu do ustaw szczegółowo regulujących tę kwestię¹¹.

Obecny normatywny kształt art. 185a § 2 k.p.k. zmierza w pełni do zagwarantowania oskarżonemu realizacji jego prawa do obrony w związku z przeprowadzaniem przesłuchania małoletniego w tym trybie. Zakłada się bowiem, że jeżeli oskarżony nie ma obrońcy z wyboru, to sąd celem udziału w przesłuchaniu wyznacza obrońcę z urzędu. Rozwiązanie to odnosi się jednak do sytuacji, kiedy przesłuchanie małoletniego następuje na etapie postępowania *in personam*. Nadal nierozwiązany pozostaje problem kiedy przesłuchanie małoletniego następuje przed wydaniem postanowienia o przedstawieniu zarzutów. W dalszym ciągu postulat jednokrotnego przesłuchania małoletniego w toku postępowania w rzeczywistości będzie trudny do spełnienia. W praktyce zdarzają się postępowania, gdzie sędziowie wyznaczają na etapie postępowania *in rem* adwokata, który bierze udział w przesłuchaniu małoletniego. Nie można uznać jednak takiego rozwiązania za prawidłowe. Jest ono bowiem nie tylko sprzeczne z brzmieniem treści art. 185a k.p.k., ale na pewno nie może stanowić argumentu przemawiającego za niedopuszczeniem dowodu z kolejnego przesłuchania małoletniego, w sytuacji kiedy żąda tego oskarżony¹². W tej sytuacji wydaje się, że norma celowościowa wypływająca z *ratio legis* wprowadzenia przesłuchania w trybie art. 185a k.p.k. polegająca na ochronie dziecka przed wtórną wiktyimizacją ustępuje zasadzie prawa do obrony. Wątpliwości co do kategorycznej i odmiennej konstatacji powyższego twierdzenia wynikają głównie z dwóch orzeczeń Sądu Najwyższego. W postanowieniu z dnia 6 lipca 2006 roku Sąd Najwyższy stwierdził, że złożenie przez oskarżonego wniosku o ponowne przesłuchanie małoletniego w sytuacji, gdy oskarżony nie miał obrońcy podczas pierwszego przesłuchania nie oznacza konieczności ponownego przesłuchania, albowiem żądanie to podlega ocenie, jak każdy wniosek dowodowy przez przyzmat art. 170 k.p.k.¹³ Natomiast w wyroku z dnia 5 października 2010 roku Sąd Najwyższy wskazał, że normy art. 185a § 1 k.p.k. i art. 185b § 1 k.p.k. mają charakter gwarancyjny, zabezpieczający nie interesy procesowe oskarżonego, ale przede wszystkim małoletnich świadków¹⁴.

Odmienne stanowisko Sąd Najwyższy wyraził w postanowieniu 7 sędziów z dnia 24 listopada 2010 roku podnosząc, że art. 185a § 1 k.p.k. stwarza oskarżonemu moż-

⁹ Wyrok SN z dnia 04 lutego 2003 r., IV KK 379/02, Lex nr 75448.

¹⁰ R.A. Stefański, *Obrona obligatoryjna w polskim procesie karnym*, Warszawa 2012, s. 22; A. Dąb, *Prawo do obrony*, „Państwo i Prawo” 1954, z. 3, s. 444 i n.

¹¹ P. Wiliński, *Zasada prawa do obrony*, Warszawa 2006.

¹² Zob. szerzej: J. Skorupka, *Sprawiedliwość proceduralna jako cel procesu karnego*, [w:] J. Skorupka (red.), *Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa prof. Zofii Świdry*, Warszawa 2009, s. 71–72; P. Wiliński, *Sprawiedliwość proceduralna a proces karny*, [w:] *ibidem*, s. 77 i n.

¹³ Postanowienie SN z dnia 6 lipca 2006 r., IV KK 226/06, Lex nr 219845.

¹⁴ Wyrok SN z dnia 5 października 2010 r., IV KK 61/10, Lex nr 606313.

liwość skutecznego domagania się ponownego przesłuchania pokrzywdzonego i to bez dodatkowych warunków – o ile nie miał obrońcy w czasie, gdy przeprowadzono pierwsze przesłuchanie takiego pokrzywdzonego¹⁵. W wyroku z dnia 24 listopada 2009 roku Sąd Najwyższy stwierdził w sposób zalecający, że do przesłuchania w trybie art. 185a k.p.k. winno dochodzić po przedstawieniu zarzutu popełnienia przestępstwa, by w ten sposób uniknąć ponownego przesłuchania małoletniego, a prawo oskarżonego do obrony nie zostało naruszone¹⁶.

Poglądy wyrażane w nauce są dość zgodne co do tego, że konieczne jest ponowne przesłuchanie małoletniego w sytuacji, gdy oskarżony nie miał obrońcy podczas pierwszego przesłuchania¹⁷. Znaczenie zasady prawa do obrony wyklucza w tej sytuacji inną interpretację brzmienia art. 185a § 1 k.p.k. aniżeli taką, że odmowa przez sąd ponownego przesłuchania małoletniego w sytuacji, gdy nie miał on obrońcy w toku pierwszego przesłuchania stanowi naruszenie przepisów postępowania mające wpływ na treść orzeczenia. Stwierdzenie takiego uchybienia zapewne jest względną przesłanką odwoławczą warunkującą uchylenie wyroku do ponownego rozpoznania bądź rażącym naruszeniem przepisów postępowania uzasadniających wywiedzenie kasacji.

Wprowadzone w życie zmiany treści art. 185a k.p.k. i 185b k.p.k. umacniają w przekonaniu, że przesłuchanie małoletniego winno odbywać się po przedstawieniu zarzutów w sprawie, gdyż tylko wtedy ochrona małoletniego przed wtórną wiktyimizacją w sprawie będzie maksymalna i zgodna z proponowanymi standardami przesłuchania małoletnich¹⁸. Wynika to przede wszystkim z treści art. 185a § 2 k.p.k. wprowadzającej obowiązek wyznaczenia obrońcy z urzędu w sytuacji, gdy podejrzany (oskarżony) zawiadomiony o przesłuchaniu małoletniego nie posiada obrońcy z wyboru. Zwrócić trzeba uwagę na to, że przesłuchanie małoletniego, czy to w charakterze pokrzywdzonego, czy też świadka nie jest w istocie obowiązkowe. Podjęcie decyzji w tej kwestii wiązać się będzie z oceną istotności zeznań małoletniego dla rozstrzygnięcia sprawy, a zatem konieczne jest poczynienie w sprawie wstępnych ustaleń (np. w wyniku przesłuchania innych świadków) by ocenić, jaki charakter może mieć w dalszym postępowaniu relacja małoletniego świadka. Odnieść należy wrażenie, że ustawodawca zminimalizował udział małoletniego w postępowaniu karnym tylko do sytuacji, w których zeznania takiego świadka przyczynią się do wyjaśnienia sprawy. Z tej perspektywy zasadne i spójne z uchwalonymi zmianami są sugestie płynące ze strony psychologów, by przesłuchanie dziecka poprzedzone było przygotowaniem małoletniego do roli świadka¹⁹. Postuluje się, aby przeprowadzały je osoby kompetentne, zorientowane w procedurach prawnych i posiadające wiedzę z zakresu psychologii rozwoju dziecka²⁰. Uznać należy, że takie rozwiązanie może być optymalne, albowiem rodzi ono dla małoletniego

¹⁵ Postanowienie SN 7 sędziów z dnia 24 listopada 2010 r., I KZP 21/10, Lex nr 621169.

¹⁶ Wyrok SN z dnia 24 listopada 2009 r., III KK 176/09, Lex nr 553885.

¹⁷ Zob. np.: K.T. Boratyńska, *Komentarz do art. 185a kpk i 185b kpk*, [w:] K.T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 383 i n.; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgrzyzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Warszawa 2004, s. 799 i n.; W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 4, Warszawa 2006, s. 167.

¹⁸ Zob.: *Standardy dotyczące przesłuchania...*

¹⁹ Zob. szerzej: M. Zielona-Jenek, *Przesłuchanie małoletnich...*, s. 123 i n.

²⁰ *Ibidem*, s. 124.

poczucie bezpieczeństwa i sprawia, że nie będzie w toku przesłuchania zaskakiwany. Rodzi się zatem pytanie, czy rozmowę przygotowującą dziecko do przesłuchania może przeprowadzać psycholog, który będzie później uczestniczył w przesłuchaniu, a jeśli tak, to czy może on wstępnie ocenić „przydatność” relacji małoletniego świadka dla rozstrzygnięcia sprawy? Odpowiadając pozytywnie na zadane pytanie, należy przyjąć, że ocena ta winna zostać wyrażona w opinii.

Brzmienie art. 185a k.p.k. i 185b k.p.k. stanowi niewątpliwie realizację dyrektyw wynikających z prawa europejskiego i należy przyjąć je z akceptacją. Słusznym rozwiązaniem jest odejście od obligatoryjnego przesłuchania małoletniego na rzecz tego, że to organ procesowy w oparciu o poczynione ustalenia jak również szczegółowe zebranie danych o małoletnim będzie podejmował decyzję, czy zdecydować się na przesłuchanie w trybie art. 185§ k.p.k. lub 185b k.p.k. Rozwiązanie to może ukrócić spotykane często w praktyce „wykorzystywanie” małoletnich poprzez powoływanie ich na świadków w sprawach o znęcanie, jeśli w tle jest np. sprawa rozwodowa pomiędzy rodzicami. Warunkiem prawidłowego zastosowania regulacji przewidzianych w omawianych przepisach jest to, aby przesłuchanie małoletniego w miarę możliwości odbywało się po przedstawieniu zarzutów podejrzanemu. Wymaga to od prowadzących postępowanie wnikliwego traktowania każdego postępowania, w którym małoletni jest pokrzywdzonym bądź świadkiem i w pierwszej kolejności gromadzenie materiału dowodowego w oparciu o relacje osób, którym małoletni przekazał informację o zdarzeniu. Słuszne i pożądane w praktyce będzie przydzielanie spraw tej kategorii osobom, które posiadają doświadczenie zawodowe, a zwłaszcza wiedzę z zakresu psychologii rozwoju dziecka²¹.

BIBLIOGRAFIA

MONOGRAFIE I KOMENTARZE

- Boratyńska K.T., *Komentarz do art. 185a kpk i 185b kpk*, [w:] K.T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2014.
- Brazelton T., Sparrow J.D., *Rozwój dziecka. Od 3 do 6 lat*, Gdańsk 2013.
- Brzezińska M., *Małoletni jako osobowe źródło dowodowe*, [w:] A. Lach (red.), *Postępowanie dowodowe w świetle nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, Toruń 2014.
- Chmielewska K., *Ochrona przesłuchiwanym dzieci*, Warszawa 2012.
- Grzeszczyk W., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, wyd. 4, Warszawa 2006.
- Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Warszawa 2004.
- Kordela M., *Zasady prawa. Studium teoretycznoprawne*, Poznań 2012.
- Krawiec A.Z., *Małoletni pokrzywdzony w polskim procesie karnym*, wyd. I, Toruń 2012.
- Kwiatkowska-Darul V., *Przesłuchanie małoletniego świadka w polskim procesie karnym*, wyd. I, Toruń 2007.
- Maroń G., *Zasady prawa. Pojmowanie i typologie a role w wykładni prawa i orzecznictwie konstytucyjnym*, wyd. I, Poznań 2011.
- Przybysz J., *Psychiatria sądowa*, Toruń 2007.

²¹ Zob. np.: T. Brazelton, J.D. Sparrow, *Rozwój dziecka. Od 3 do 6 lat*, Gdańsk 2013; J. Przybysz, *Psychiatria sądowa*, Toruń 2007, s. 79 i n.

- Skorupka J., *Sprawiedliwość proceduralna jako cel procesu karnego*, [w:] J. Skorupka (red.), *Rzeczny proces karny. Księga jubileuszowa prof. Zofii Świdry*, Warszawa 2009.
- Stefański R.A., *Obrona obligatoryjna w polskim procesie karnym*, Warszawa 2012.
- Wiliński P., *Zasada prawa do obrony*, Warszawa 2006.
- Zielonka-Jenek M., *Przesłuchanie małoletnich świadków*, Wydawnictwo Naukowe PWN 2012.

ARTYKUŁY I CZASOPISMA

- Błaszczak M., *Problematyka przesłuchania małoletniego w procesie karnym – w świetle nowelizacji art. 185a i 185b kodeksu postępowania karnego*, WPP 2013, nr 4.
- Dąb A., *Prawo do obrony*, „Państwo i Prawo” 1954, z. 3.

AKTY PRAWNE I ORZECZENIA SĄDÓW

- Decyzja ramowa Rady z dnia 15 marca 2001 r. w sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym (2001/220/WSiSW, Dz. Urz. L 82/1 z 22 marca 2001 r.).
- Konwencja praw człowieka i podstawowych wolności, Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284.
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167.
- Postanowienie SN z dnia 6 lipca 2006 r., IV KK 226/06, Lex nr 219845.
- Postanowienie SN 7 sędziów z dnia 24 listopada 2010 r., I KZP 21/10, Lex nr 621169.
- Ustawa z dnia 27 września 2013 roku o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2013, poz. 1247.
- Wyrok SN z dnia 04 lutego 2003 r., IV KK 379/02, Lex nr 75448.
- Wyrok SN z dnia 24 listopada 2009 r., III KK 176/09, Lex nr 553885.
- Wyrok SN z dnia 5 października 2010 r., IV KK 61/10, Lex nr 606313.
- Zalecenia Komitetu Ministrów z dnia 28 czerwca 1985 r. Nr R (85) 11 w sprawie pozycji ofiary w procesie karnym, www.coe.int.

PRZESŁUCHANIE MAŁOLETNIEGO W ŚWIETLE NOWELIZACJI KODEKSU POSTĘPOWANIA KARNEGO

Streszczenie

Przesłuchanie małoletniego w charakterze świadka w toku postępowania karnego jest czynnością procesową o charakterze szczególnym. Właściwe przeprowadzenie przesłuchania wymaga nie tylko gruntownej znajomości taktyki procesowej, ale niezwykle ważne jest również posiadanie przez prowadzącego postępowanie wiedzy z zakresu psychologii. W prezentowanym artykule omówiono przesłanki stosowania art. 185a k.p.k. i art. 185b k.p.k. w praktyce, z wyeksponowaniem zalet procesowych regulacji. W rozważaniach uwzględniono również kwestie odnoszące się do nadal istniejących niedoskonałości normatywnych omawianych przepisów, w szczególności w zakresie pogodzenia prawa do obrony oskarżonego z groźbą wtórnej wiktyimizacji małoletniego pokrzywdzonego w toku procesu. Publikacja obejmuje także rozważania dotyczące roli psychologa w czynności przesłuchania małoletniego.

Słowa kluczowe: *małoletni, przesłuchanie małoletniego, prawo do obrony, wtórna wiktyimizacja małoletniego*

INTERROGATION OF A MINOR IN THE LIGHT OF THE CRIMINAL PROCEDURE CODE AMENDMENT

Summary

Interrogation of a minor as a witness in a criminal proceeding is a procedural act of a specific nature. The proper conduct of the interviewing process requires not only a profound knowledge of the procedural tactics but it is extremely important for the investigator to have the knowledge of psychology. The article tries to discuss the reasons for the application of Article 185a and Article 185b of the Criminal Procedure Code in practice, exposing the advantages of procedural regulations. The discussion also covers issues concerning the shortcomings of the above-mentioned provisions that still exist, particularly in the area of reconciling the accused person's right to defence with the threat of secondary victimization of a minor victim in the course of a trial. The publication also includes a discussion of the role of a psychologist in the interrogation of a minor.

Key words: minor, interrogation of a minor, right to defence, secondary victimization of a minor